Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2016 жылғы 8 сәуірдегі
№ 266 бұйрығына 15-қосымша

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2013 жылғы 3 сәуірдегі
№ 115 бұйрығына 189-қосымша

Бастауыш білім беру деңгейінің 1 сыныбы үшін «Сауат ашу» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту ұйғыр тілінде)

1. Умумий мәлумат

1. «Сават ечиш» пәниниң әһмийити. «Сават ечиш» пәни умуми билимниң асасини тәшкил қилидиған наһайити муһим пәнләрниң биридур.

2. «Сават ечиш» пәни «Ана тили», «Әдәбий оқуш» пәнлириниң тәркивий қисми болуп, тил вә әдәбият тоғрилиқ билим системисиға тәйярлиқ басқучи болуп һесаплиниду.

3. «Сават ечиш» пәниниң әһмийити – оқуғучиларниң һаятида йеңи пәйда болған «йетәкчи паалийити» – оқуш паалийитигә маслишиш, муқим зеһин билән хатирисини, мәнтиқий пикир қилиш билән билим елишқа болған қизғинлиғини шәкилләндүрүп, тәпәккүрини йүксәлдүрүш, сөз байлиғини ашуруш, сөзләрни бағлаштуруп сөзләшкә үгитиш вәзипилирини әмәлгә ашурушта.

4. Шуниң билән биллә нутуқ паалийитиниң тиңшилим, ейтилим, оқулум вә йезилим түрлирини риважландуруш арқилиқ башқа пәнләрни өзләштүрүшкә асас болушида.

5. «Сават ечиш» пәнидә оқуш вә йезиш ишлири өз ара зич бағлиништа биллә елип берилиду: оқуш адәтлири яхши қелиплашқан оқуғучиниң саватлиқ йезиш адитиму шуниңға мувапиқ қелиплишиду.

6. «Сават ечиш» пәни оқуғучиларниң:

1) уйғур тилиниң фонетикиси, лексикиси, грамматикиси билән пунктуацияси тоғрилиқ иптидаий билим асаслирини өзләштүришигә;

2) оқуш билән йезишқа болған қизғинлиғиниң ойғинишиға;

3) оқуш вә йезиш адәтлириниң йетилишигә;

4) өз ара мунасивәттә ейтилим, тиңшилим, йезилим вә оқулум адәтлирини тоғра, орунлуқ қоллинишни қелиплаштурушқа;

5) жүп билән, топ билән, коллектив билән ишләшкә адәтлинишкә вә һәрхил рольни (лидер, орунлиғучи) бәжиришкә үгинишигә;

6) Қазақстанда яшаватқан жими хәлиқләрниң мәдәнийитигә изгүлүк вә һөрмәт туйғусиниң шәкиллинишигә асас салғучи пәндур.

7) «Сават ечиш» пәни арқилиқ оқуғучилар уйғур тили билән әдәбий мирасини өзләштүрүп, ана тили билән хәлқиниң мәдәнийитини һөрмәтләшкә, оқуш жәриянида вә күндилик турмушта учришидиған вәзийәтләрдә тиллиқ мунасивәтләргә әркин арилишип, өз пикрини билдүрүшкә адәтлиниду.

2. «Сават ечиш» пәни бойичә оқуш программисиниң мәхсити

7. «Сават ечиш» пәнининң мәхсити – оқуш вә йезиш адәтлири қелиплашқан, алған билимини, ойини толуқ, әтраплиқ, чүшинишлик, системилиқ йәткүзүштә қоллинишни билидиған, билим елишқа интилған шәхсниң йүксилинишигә имканийәт яритиш.

8. Мошу мәхсәткә еришиш үчүн төвәндики вәзипиләрни йешиш нәзәрдә тутулиду:

1) оқуғучиларни оқуш паалийитигә психофизиологиялик нуқтидин тәйярлаш;

2) уйғур елипбәсидики (алфавит) һәрипләр билән (басма вә язма түри, баш һәрип вә кичик һәрип) тонуштуруш;

3) һәриптин боғум, боғумдин сөз, сөздин жүмлә түзүп оқушқа вә йезишқа адәтләндүрүш;

4) оқуш адити (дурус вә чүшинип оқуш) билән йезиш адитини (хатасиз, саватлиқ, таза, каллиграфия қаидилиригә реайә қилған һалда) қелиплаштуруп, йетилдүрүш;

5) тиллиқ бирликләр (тавуш, боғум, сөз, жүмлә, мәтин) вә орфография, пунктуация тоғрилиқ аддий чүшәнчиләрни өзләштүрүш;

6) китап оқушқа болған қизиқишини тәрбийиләш;

7) аддий тәһлил қилиш усуллирини өзләштүргүзүш арқилиқ әхбаратни селиштуруш, топлаштуруш, системилаштурушни риважландуруш;

8) нутуқ вә өз ара мунасивәт мәдәнийәт нормилирини сақлашқа адәтләндүрүш; сөз байлиғини бейитиш вә активлаштуруш, бағлаштуруп сөзләш нутқини йүксәлдүрүш;

9) тонушлуқ қизғинлиғи билән ана тилиға, тарихиға, мәдәнийитигә, урпи-адәтлиригә болған муһәббәтни қелиплаштуруш арқилиқ мәнивий-инсаний пәзиләтләрни қелиплаштуруш;

10) алған тиллиқ билими билән адәтлирини йәккә мунасивәт-муамилә тәжрибисидә, күндилик турмуш-маишәт вәзийәтләрдә қоллинишқа үгитиш.

9. Үчтиллиқ сәясәтни әмәлгә ашуруш:

1) Қазақстан Жумһурийитиниң умумий билим бериш мәһкимилири оқуғучиларниң функционаллиқ саватлиқлиғини тәрәққий қилдуруш мәхситидә коммуникативлиқ адәтләрниң асаслирини шәкилләндүргән һалда 1-синиптин башлап қазақ тилини, рус тилини, инглиз тилини оқутушни киргүзди;

2) Үч тилни оқутуш нутуқ паалийитиниң төрт коммуникативлиқ адитини (тиңшилим, ейтилим, оқулум вә йезилим) қелиплаштурушқа қаритилған;

3) Үчтиллиқ сәясәт тиллиқ вә тиллиқ әмәс пәнләрни оқутуш билән муәллимләрниңму ролини ениқлайду. Үчтиллиқ сәясәтни әмәлгә ашуруш «Сават ечиш» пәни программисиниң новәттики бөләклиридә өз әксини тапиду;

4) «Сават ечиш» пәнини оқутушта қоллинилидиған педагогикилиқ технологияләр билән «усул-амиллар» дәп атилидиған бәшинчи бөләктә муәллимниң пәнни өзләштүргүзүши үчүн зөрүр тиллиқ билим билән адәтләрни қандақ мукәммәлләштүридиғанлиғи ениқланған;

5) «Оқуғучиларниң коммуникативлиқ адәтлирини риважландуруш» дәп намлинидиған сәккизинчи бөләктә муәллимләрниң пән арқилиқ тиңшилим, ейтилим, оқулум вә йезилимниң алий дәрижидә қандақ тәрәққий қилидиғанлиғи көрситилгән;

6) «Оқуш нәтижилирини баһалаш тоғрилиқ» дәп атилидиған тоққузинчи бөләктә баһалаш тили ениқланған.

3. «Сават ечиш» пәнини оқутушта қоллинилидиған педагогикилиқ технологияләр билән услуб –амиллар

10. Умумий билим бериш мәһкимимлири (мәктәп, гимназия, лицей вә б.) «билим елишни қандақ үгиниш керәклиги» принципиға асаслиниду, бу принцип бойичә оқуғучиларни мустәқил билим елишқа интилидиған, тиришчан, қизғинлиғи йүксәк, өзигә ишинидиған, жавапкәрчилиги жуқури вә зеһний парасити йетүк шәхс сүпитидә қелиплаштуруш нишан қилиниду.

11. Оқуғучиларда бу хусусийәтләрни қелиплаштурушта муәллимләр һәр - түрлүк технологияләр билән аслуб-амилларни қоллиниду дәп күтүлмәктә, улар:

1) тәтқиқат нуқтисидин яндишиш (оқуғучилар «немини билимән, немини билгүм келиду, немини билдим» соаллири бойичә өз паалийитини тәһлил қилишни үгиниду);

2) паалийәт нуқтисидин яндишиш (оқуғучилар оқуш паалийитидә өзләштүргән йеңи билимниң келәчәктә һажәтлигини (зөрүрлүгини) чүшиниду);

3) риважландуруп оқутуш (оқуғучилар оқуш паалийитиниң усуллирини өзләштүрүп, өз паалийитини режиләш вә башқуруш йолини үгиниду);

4) асаслаш (оқуғучиниң оқушқа болған қизиқишини ашуруш үчүн «оқутуш үчүн баһалаш» арқилиқ қоллаш);

5) оқуғучиларниң оқуш паалийитини йәккә, топлуқ, коллективлиқ көрүнүштә уюштуруш (оқуғучилар бир- бирини баһалашқа, пикир алмаштурушқа вә б.) үгиниду;

6) дифференциациялик оқутуш (оқуғучиларни дәрижисигә, имканийәтлиригә қарап оқутуп, қелиплаштурғучи баһа арқилиқ қоллаш);

7) «Сават ечиш» пәнини оқутушта қоллинилидиған оқутуш системиси билән усуллири;

8) сөзниң фонетикилиқ қурулмисини тәһлил қилиш;

9) муәммалиқ вәзийәт һасил қилиш;

10) оқуш билән йезишни тәңқидий нуқтәий нәзәрдин ойлаш арқилиқ қелиплаштуруш;

11) тәжрибилик, ижадий оқуш паалийити (һәрхил ижадий иш);

12) оқуғучиларниң билимини системилиқ мониторинглаш;

13) издиниш вә қошумчә материаллар қоллинишни тәләп қилидиған тапшуруқларни орунлатқузуш;

14) оқуғучиларниң тәтқиқат паалийитини вә тәтқиқатқа асасланған паал оқушқа интилдуруш;

15) оқуғучиларға алдин-ала берилидиған һәрхил стильдики язма мәтинләрниң үлгисини қоллиниш (муәллим алдин-ала модельлар билән үлгиләрни бериду).

12. Асасий диққәт билимгә әмәс, шу билимни қоллиниш жәрияниға қаритилиду. Оқуғучиларниң билим елиш давамидики утуқ, мувәппәқийәтлири билән алдидики қәдәмлирини ениқлаш үчүн оқуғучиниң ениқ мәхсити билән утуқ критерийлирини алдин –ала бәлгүләш керәк.

13. Үчтиллиқ сәясәткә мувапиқ уйғур тилини оқутуш мәзмунини қоллаш:

1) оқутуш тилида қоллинилидиған (қелиплашқан коммуникатив адәтләр) билән тәңқидий нуқтидин пикир қилиш (ойлаш) адәтлири қазақ тилида, рус тилида, уйғур тилида, инглиз тилида оқулидиған башқа пәнләрни утуқлуқ өзләштүрүшкә тәсир қилидиғанлиғи ениқ. Башланғуч синип муәллимлири тил билән әдәбият пәнлирини оқутуп, тилларни оқуғучиларниң күндилик турмушта, ижтимаий муһитта оқутуш мәхситигә мунасип қоллиниш имканийәтлирини күчәйтиш арқилиқ үчтиллиқ оқутуш сәяситигә өз төһписини қошалайду. Тил пәнлириниң муәллимлири оқуғучиларға қазақ тилини, рус тилини, уйғур тилини вә инглиз тиллириниң охшашлиғи билән пәрқигә диққәтни жәлип қилиду. Һәммә қалған пәнләрниң қоллинидиған асаслиқ қуралиму тил екәнлигини чүшәндүриду;

2) тилни муәллимләр пән мәзмунини пәнарилиқ бағлинишни орнитишқа мүмкинчилик беридиған мавзулар билән, мәтинләр билән, адәтләр билән, оқуш паалийитиниң түрлири билән, оқуш вәзипә, мәжбурийәтлири билән, оқуш мәхсәтлири билән толуқлайду вә шундақла оқуғучиларниң умумий академиялик тилини риважландурушқа вә башқа пәнләрни оқуп, билишкә һажәтлик адәтләрни төвәндикидәк қелиплаштурушқа асас болиду: мавзуни һәр хил қиридин тәһлил қилиш, вақиәниң сәвәплири билән ақивәтлирини чүшәндүрүш, пикирләр билән мәнбәләрни айрип, тонуш, таллаш мавзуларни тәһлил қилишқа қатнишиш; һәртүрлүк әхбарат мәнбәлирини баһалаш; башқиларға чүшинишлик әхбарат сунуш. Тилчи муәллимләр башқа пән муәллимлири билән зич мунасивәттә болуп, уларниң ой-пикригә мәслиһәтлиригә қулақ селип, тил дәрислирини сүпәтлик дәрижигә көтиришкә жими имканийәтләрни қоллиниду.

14. Түрлүк мәдәнийәт билән көзқарашларға һөрмәт туйғусини қелиплаштуруш:

1) билим беришниң йеңи йөнилиши оқутуш билән тәрбийиләштики демократиялик вә гуманистлиқ йөнилишләргә риайә қилған һалда һәрхил мәдәнийәтләрниң риважлиниши билән алаһидиликлирини һесапқа елиштур. Оқуғучилар қазақстанлиқ көпмилләтлик жәмийәттә яшап, мунасивәт жәриянида өз ара сәвир-тақәтлик болуп, башқа милләт мәдәнийәтигә болған һөрмәт, еһтирам туйғусини билдүрүш қатарлиқ муһим пәзиләтләргә егә болуш лазим. Бу әснада мәдәнийәтлик вә һәрхил мәдәнийәткә дегән иззәт-һөрмәт туйғусини қелиплаштуруш әвладиға егә жәриян – билим бериш жәрияни екәнлиги мәлум;

2) «Сават ечиш» пәнини оқутуш жәрияни оқуғучиларниң түрлүк мәдәнийәт билән көзқарашларға һөрмәт туйғусини қелиплаштурушни асасий вәзипиләрниң бири сүпитидә алдинқи орунға қойиду. Бу мәсилә йәккә шәхслик, шәхсарилиқ вә мәдәнийәтарилиқ салаһийәтләрниң ажралмас бир қисмидур. Бу салаһийәтләр оқуғучиларниң һәрхил ижтимаий муһитта, көп мәдәнийәтлик жәмийәттә нәтижидарлиқ вә конструктив паалийәт жүргүзүшкә имканийәт бериду;

3) «Сават ечиш» пәнининң оқуш программисида һәрхил мәдәнийәт билән көзқарашларға һөрмәт туйғусини қелиплаштуруш төвәндикидәк ипадилиниду:

қазақ тили билән мәдәнийитигә, қазақ тилиға һөрмәт билән қарашқа тәрбийиләш;

қазақ тилиниң Қазақстан хәлқиниң милләтләрара бирлиги билән разимәнлигини сақлаш тили сүпитидики хизмитини чүшәндүрүш;

миллий мәдәнийитимизни һөрмәтләшни билиш вә Қазақстанда яшайдиған милләт вәкиллириниң әнъәнилиригә вә урпи-адәтлиригә һөрмәт билән қарашни билишкә үгитиш;

башқиларниң пикригә, көзқаришиға, етиқат вә урпи-адәт, әнъәнилиригә, һис-туйғуси билән ғайилиригә иззәт-еһтирам билән қараш, өзгиләрниң пикри билән һесаплишишни билиш хусусийәтлирини қелиплаштуруш;

һәрхил көзқарашларни тәһлил қилип, өз көзқариши билән өзгиләрниң пикрини селиштурған һалда, ойини очуқ йәткүзүшкә үгитиш;

оқуғучиларниң көптиллиқ, көпмәдәнийәтлик жәмийәттә өзини әркин һис қилиш, көпмилләтлик жәмийәттә яшаш ихтидарини қелиплаштуруш.

15. Оқуғучиларниң коммуникативлиқ адәтлирини риважландуруш:

1) Умумий билим бериш мәһкимилиригә (мәктәп, гимназия, лицей вә б.) беғишланған оқуш программиси мәхсәтлириниң бири вә надири– һәрхил ижтимаий топлар билән тил тепишишқа қабилийәтлик йәккә шәхсни тәрбийиләш. Мошу мәхсәткә еришиш үчүн интилдурғучи муһит һасил қилип, һажәтлик тиллиқ адәтләрни риважландуруш керәк. Мундақ муһит оқуғучиларниң савақдашлири билән, муәллимләр билән вә көпчилик билән еғизчә, язмичә мунасивәтләрдә нутуқни саватлиқ пайдилинишиға, муамилиниң һәрхил шәкиллирини қолланған һалда өз пикрини әркин билдүрүшигә имканийәт яритиду;

2) «Сават ечиш» пәнидә тиңшилим вә ейтилим адәтлирини риважландурушқа тәсир қилидиған тапшуруқлар үлгилири:

мәтинни диққәт билән тиңшап, мәзмунини чүшиниш вә соалларға жавап бериш;

тиңшалған мәтин мәзмунидин алған тәсиратларни рәсимләр арқилиқ бериш;

тиңшалған мәтинниң мәлум бир парчисини сөзләп бериш;

мәтинниң мәзмуниға қарши пикир ейтиш;

балиларға тонуш вә қизиқарлиқ тапшуруқлар бойичә сөзлишиш;

мәлум бир мавзуда бәс-муназирә уюштуруш;

мәтинниң бәзи бир вақиәлирини има-ишарәтләр билән көрситиш;

жүптә има-ишарәтләр, һәрикәтләрни пайдилинип, вақиәни йезишқа

тәйярлиниш (мәсилән, «Қаритилған оқуш» вә «Қаритилған йезиш»);

тонуш чөчәк, һекайини мәзмунлаш, шеирларни ядқа ейтиш;

саламлишиш, хошлишиш, әпу сораш, миннәтдарлиқ ейтиш, өтүнүш йезиш, тонуш вә натонуш адәмләр билән, йеқинлири һәм достлири билән, тәңтушлири вә чоңлар билән, кичик балилар билән муамилә қилишқа бағлиқ рольлуқ оюнлар;

немини сорашқа вә немини сорашқа болмайдиғини тоғрилиқ муназирә қилиш;

сәһниләштүрүш;

берилгән мавзу (шу дәристә өтүлгән һекайә, чөчәк яки мәсәл) бойичә диалог (қочақларниң ярдими билән) түзүш;

3) Сават ечиш» пәнидә оқулум адитини риважландурушқа тәсир қилидиған тапшуруқлар үлгилири:

графикилиқ схема арқилиқ «оқуш»;

кәсмә һәриплрдин боғум, сөз түзүп оқуш;

мәтиндин һажәтлик жүмлини яки сөзни тепип оқуш;

«көз билән оқуш» оюни арқилиқ оқуш;

мәтиндин бәдиий, тәсвирий сөзләрни тепип оқуш;

4) «Сават ечиш» пәнидә йезилим адитини риважландурушқа тәсир қилидиған тапшуруқлар үлгилири:

әхбаратни рәсим вә (бәлгүләр) программилар арқилиқ бериш;

сөзләрниң тоғра йезилишини (орфографиялик (имла) нормилири) өзләштүрүшкә беғишланған тапшуруқларни орунлаш;

мәтиндин сөзләрни, жүмлиләрни, қисқа парчиларни көчирип яздуруш;

мәтиндики йезилиши қийин сөзләрдин луғәт түзүш;

сөздин жүмлиләр, жүмлиләрдин мәтин түзүп йезиш;

әстә сақлаш арқилиқ йезиш;

күзәткини, сөйүмлүк ишлири, оюнлири тоғрилиқ таянчи рәсимләр билән жүмлиләрни, ихчам мәтин түзүп йезиш;

өзи түзгән мәтинни муәллимниң ярдими билән тәкшүрүш.

4. Оқуш нәтижилирини баһалаш тоғрилиқ

16. Башланғуч мәктәптә оқуш нәтижисини баһалаш критериялиқ баһалаш системисини киргүзүш арқилиқ әмәлгә ашиду.

17. Критериялиқ баһалаш - оқуш мувапләқийәтлирини ениқ айдиңлаштурған, билләә тәйярланған, оқуш жәриянининң һәммә қатнашқучилириға (оқуғучилар, билим бериш мәһкимилириниң мәмурийити, педагогикилиқ персонал, ата- анилар вә башқа қануний вәкилләр) алдин-ала мәлум, башланғуч билим беришниң мәхсәтлири билән мәзмуниға мувапиқ критерийлар билән селиштурушқа асасланған баһалаш жәрияни.

18. Критериялиқ баһалаш оқутуш, тәлим-тәрбийә бериш вә баһалашниң өз ара бағлинишиға асасланған.

19. Критериялиқ баһалаш нәтижиси оқутуш жәриянини нәтижидарлиқ режиләш билән уюштуруш үчүн қоллинилиду.

20. Башланғуч мәктәптики критериялиқ баһалаш системиси формативлиқ баһалаш (ФБ) вә ички жиғинда баһалашни (ИЖБ) өз ичигә алиду.

21. Формативлиқ (еқимлиқ) баһалаш – дәристики вә күндилик иш жәриянидики билим билән адәтләрни өзләштүрүшниң еқимлиқ сәвийәсини ениқлайду вә оқутуш давамида оқуғучи билән педагог арисида дәрһал өз ара бағлинишни әмәлгә ашуриду, оқуғучиларға йеңи материални өзләштүрүш мабайнида тапшуруқни қанчилик тоғра орунлап, оқуш мәхситигә еришкәнлигини чүшинишкә имканийәт бериду.

22. Ички жиғинда баһалаш – синип бойичә оқуш материаллириниң чоң бапини яки бөлигини оқуғандин кейин өзләштүрүлгән билим билән қелиплашқан адәтләр дәрижисини ениқлайду.

23. Ички жиғинда баһалаш билим бериш мәһкимисиниң педагоглири тәрипидин әмәлгә ашурулиду. Жиғинда ишлар үчүн қоюлған баһалар һесаплиқ оқуш басқучлири үчүн йәкүн баһаларни ениқлашқа асас болуп һесаплиниду.

24. 1-синипта оқуғучиларниң яш алаһидиликлирини һесапқа алған һалда, пәқәт формативлиқ баһалаш қоллинилиду. 3-4-чарәкләрдә чарәклик баһалар қоюлиду.

25. 1-синипта жиллиқ баһа формативлиқ баһалашниң нәтижиси бойичә қоюлиду.

5. «Сават ечиш» пәниниң мәзмуни вә оқуш материаллириниң системиси

26. «Сават ечиш» пәнини оқутуш жәриянини уюштурушқа қоюлидиған тәләпләр:

Синип	Һәптилик саат сани	Жиллиқ саат сани
1	6	198 (33 оқуш һәптиси)

27. Башланғуч билим бериш басқучида оқуш-тәрбийә жәриянини уюштуруш үчүн башланғуч синип кабинети санитарлиқ-гигиенилиқ қаидиләр билән нормиларға мувапиқ жабдуқлиниши керәк.

28. Жиһазлар синипта һәрхил шәкилдики (йәккә, жүплүк, топлуқ) ишларни (оюн вә башқиму паал услублар) уюштурушқа имканийәт беридиған йеник вә һәрикәтчан болуши лазим. Шуниң билән биллә китап тәкчилиригә, оқуғучиларниң көргәзмә ишлириға беғишланған стендларға вә көрнәклик қуралларға мәхсус орунлар бөлүнүши һажәт.

29. «Сават ечиш» пәнини оқутуш үчүн кабинетта төвәндики қурал-жабдуқлар болуши шәрт:

1) интерактивлиқ тахта /проектор, экран;

2) чәксиз интернетқа кириш:

3) оргтехника (компьютер, принтер, сканер, веб-камера, қулаққап вә ноутбуклар);

4) диктофон, микрофон;

5) санлиқ фотоаппарат;

6) флип-чарт;

7) кичик маркерлик тахта;

8) оқуғучиларниң ишини сақлашқа вә көрситишкә беғишланған шкафлар;
9) бор билән йезишқа беғишланған тахта;
10) балиларға беғишланған һәр хил жанрдики бәдиий әдәбият, рәсимлик брошюрилар, журналлар, гезитлар, шаирлар билән язғучилар тоғрилиқ фильмлар, аудиоязмилар, видеофильмлар;
11) көрнәклик қураллар (иллюстрацияләр, портретлар, таблица вә жәдвәлләр);
12) грамматикилиқ ениқлимилар билән луғәтләр: изаһлиқ, сөз ясаш, имла, синонимлар, антонимлар, фразеологиялик, этимологиялик луғәтләр в.б.;
13) дидактикилиқ вә тарқитиш материаллар;
14) муәллимгә беғишланған көрнәклик қуралар (пән бойичә жәдвәлләр, «Дурус олтириш», «Қәләмни тоғра тутуш» жәдвили, «Елипбә» жәдвили, магнитлиқ басма вә язма һәрипләр кассиси);
15) рольлуқ оюнларға беғишланған қочақлар, қурал-жабдуқлар;
16) әмгәк қураллири: қайча, жиңнә, жип, йелим, рәхт парчилири, түгмә, бояқлар, пластилин вә б.;
17) театрға беғишланған декорацияләр билән костюмлар, миллий кийимләр, ниқаплар.
30. «Сават ечиш» пәнининң мәзмуни:
1) «Сават ечиш» пәни – лексикилиқ мавзулар асасида оқуғучиларни оқуш билән йезишқа үгитип, тиңшилим, ейтилим, оқулум вә йезилим адәтлирини қелиплаштурушқа беғишланған пән. «Сават ечиш» пәни программисиниң мәзмуни интегративлиқ түзүлиду;
2) «Сават ечиш» пәни үч басқучтин ибарәт: елипбәгичә болған дәвир, елипбә дәври, елипбәдин кейинки дәвир;
3) Муәллим саат санини үч басқуч бойичә синиптики оқуғучиларниң оқуш мәхсәтлирини өзләштүрүшигә, һәр басқучниң вәзипилирини әмәлгә ашурушиға бағлиқ әркин режә түзәләйду.
31. Елипбәгичә болған дәвирниң вәзипилири:
1) оқуш паалийитигә болған қизғинлиғини қелиплаштуруш;
2) фонетикилиқ аңлаш-тиңшишини йүксәлдүрүш;
3) тавуш, боғум, сөз, жүмлә тоғрилиқ иптидаий чүшәнчиләр билән уқумларни қелиплаштуруш;
4) схема –модельларни қоллинип, сөзни тавушлуқ тәһлил қилиш, созуқ вә үзүк тавушларға ажритиш, сөзләрни боғумға бөлүш адәтлирини қелиплаштуруш;
5) қолниң ушшақ булжуңлирини риважландуруш (бояш, рәсим сизиш, һәрхил йөнилиштә сизиқларни, штрихларни сизиш, һәрип элементлирини йезиш);
6) оқуғучиниң ойлаш, әстә сақлаш, тәсәввур, қобул қилиш ихтидарини вә муқим зеһнини риважландуруш;
7) еғизчә, язмичә нутқини йүксәлдүрүш.
32. Елипбә дәвриниң вәзипилири:
1) оқуш паалийитигә болған қизғинлиғини риважландуруш;
2) фонетикилиқ аңлап-тиңшаш адәтлирини йүксәлдүрүш;

3) тавушлуқ тәһлил адәтлирини риважландуруш;

4) елипбә (алфавит) һәриплирини өзләштүргүзүш, һәрипләрниң басмичә вә язмичә түрлирини, баш һәрип вә кичик һәрипни пәриқләшни үгитиш;

5) тил бирликлири (тавуш, боғум, сөз, жүмлә) тоғрилиқ уқумлар билән чүшәнчиләрни кәңәйтиш;

6) пәйдин-пәй сөзни туташ, тоғра, чүшинип оқушқа адәтләндүрүш;

7) һәрипләрни, боғумларни, сөзләрни, жүмлиләрни йезишта каллиграфиялик адәтлирини қелиплаштуруш;

8) еғизчә вә язмичә нутуқни риважландуруш арқилиқ сөзләш паалийитини йетилдүрүш.

33. Елипбәдин кейинки дәвирниң вәзипилири:

1) мәтинләрни тоғра, ипадилик, «ичидә оқушқа» үгитиш, чапсан оқуш адәтлирини қелиплаштуруш;

2) тиңшаш-чүшиниш, сөзләш, оқуш вә йезиш адәтлирини йетилдүрүш;

3) бағлинишлиқ сөзләшни риважландуруш;

4) каллиграфия нормилириға реайә қилип, саватлиқ, хатасиз йезиш адәтлирини қелиплаштуруш.

34. Тиңшилим вә ейтилим (еғизчә нутуқ билән фонетикилиқ қобул қилишни риважландуруш):

1) Муәллим билән башқа оқуғучиларниң нутқини тиңшиши, аңлиғининиң мәнасини чүшиниши, соалға тоғра вә ениқ жавап бериши, сөзниң мәнасини чүшиниши, сөзни мәнасиға қарап дурус һәм орунлуқ истимал қилишни билиши, савақдашлири билән сөһбәттә нутуқ мәдәнийитигә әмәл қилип, өзи һәққидә сөзләп берәлиши. Тиллиқ әмәс һәрикәт паалийәтләрни еғизчә нутуқта қоллиниш (интонация, мимика, қол вә тән һәрикәтлири). Сюжетлиқ рәсимләр бойичә һекайә түзүш, чөчәкләр ейтиш. Шеирларни ядлаш, санимақлар, мақал вә тәмсилләр, тепишмақларни ядлаш. Йеңилтмачлар ейтиш арқилиқ артикуляциялик аппаратини риважландуруш;

2) Сөзниң тавушлуқ тәркиви. Үзүк тавушларниң жараңлиқ/жараңсиз, сонорлуқ балуп бөлүнүши. Боғум – әң кичик ейтилим бирлиги. Созуқ тавушларниң боғум түзүштики роли. Сөзләрниң боғумларға бөлүнүши. Сөздики созуқ тавушлар. Сөздики урғу. Сөзниң мәнаси. Сөз байлиқни (запас) кәңәйтиш. Жүмлә түзүш. Жүмлиләрдин қисқа мәтинләрни түзүш. Мәтинни тиңшаш давамида чүшиниш. Муәллимниң еғизчә соаллириға жавап бериш. Сюжетлиқ рәсим бойичә яки көргини, бешидин кәчүргини, аңлиғини һәққидә сөзлишиш; қисқа шеирларни ядлаш, мәзмунини сөзләп бериш. Һәр хил жанрдики әсәрләрни селиштуруш. Әсәрдики асасий қәһриманларға характеристика бериш адәтлирини қелиплаштуруш. Сөзниң тавушлуқ вә һәриплик тәркивиниң охшаш яки охшаш әмәслигини ениқлаш. Сөзләрни уйғур әдәбий тилиниң тәләппуз (орфоэпиялик) қануниға мувапиқ ейтишни билиш. Коммуникативлиқ мәхсәтләргә бенаән (топта сөзлишиш, сөһбәткә қатнишиш, сәһниләштүрүш, рольлуқ оюнлар), нутуқ мәдәнийити этикетлирини пайдилиниш, лексикилиқ мавзулар асасида луғәт байлиғини (запасини) кәңәйтиш. Оқуғучиниң өзиниң ички дуниясидики тәшвиш, әндишиләргә диққәт қилишини вә өзгиләрниң қәлбини чүшинишкә интилишини қелиплаштуруш;

һәрхил иш-һәрикитиниң инсаний, изгү нуктәий нәзәрдин тәһлил қилишиға әһмийәт берип қарашқа үгитиш.

35. Оқулум (уйғур алфавити билән тонушуш, оқуш адәтлирини қелиплаштуруш):

1) Сөздики тавушларниң сани билән боғумларни ениқлаш. Тавушлуқ тәһлил қилиш. Тавушларниң мәна ажритишлиқ вәзиписини (функция) чүшиниш. Сөзләр билән жүмлиләрниң қурулмисини схема арқилиқ чүшинип, тонуп-билиши (сөздики боғум санини, жүмлидики сөз санини ениқлаш). Сөзниң мәнасини, жүмлиниң мәнасини чүшиниш. Тавуш билән һәрипни пәриқләшни билиш; һәрип-тавушниң бәлгү-тамғиси екәнлиги. Йезилған сөзниң һәриплик түзүлүши. Йезилған һәрипләр арқилиқ сөзниң тавушлуқ шәклини (формисини) йеңилаш (оқуш). Түрлүк қурулмидики сөзләрни, 2-6 сөздин ибарәт жүмлиләрни, 4-8 жүмлидин ибарәт қисқа мәтинләрни боғумлуқ усул билән улап оқушқа үгитиш, мәтинни муәллимниң соали бойичә терип оқушқа үгитиш. Үнлүк оқуш. Нутуқниң интонациялик тәшкиллинишини назарәт қилиш (ахиридики интонация, көтирәңгү ейтиш (үндәш), соал интонацияси);

2) Тавушлар билән һәрипләрни төвәндә көрситилгән тәртип билән үгитиш тәвсийә қилиниду:

1-басқучта а, т, п, н, м, р, л, о, с;

2-басқучта д, и, й, қ, ш, у, ә, к, б, ғ, з;

3-басқучта е, ч, г, ү, ө, х, я, һ, ж, в, ж, ю, ф, ң;

4-басқучта ь бәлгүси, ё, ц, щ, э, ы, ъ бәлгүси;

3) Уйғур тилидики тавушларни, уларниң ичидә ейтилиши охшаш н - ң, с-з, с-ш, қ-ғ, п-б тавушлирини тоғра тәләппуз қилишқа үгитиш. Рус тилидин киргән кирмә сөзләрдә учришидиған тавушларни тоғра тәләппуз қилишқа мәшиқләндүрүш. Оқуғучиларниң сөз байлиғини йүксәлдүрүш вә жанландуруш;

4) Сөзләрниң мәнасини күзитиш (мәнадаш сөзләр, зит сөзләр, көп мәналиқ). Мәтин тоғрилиқ умумий чүшәнчә. Өз алдиға оқуш давамида мәтинни чүшиниши. Баянлаш характерлиқ толуқтурушни тәләп қилидиған мәтинни толуқтуруп сөзләп бериши. Туташ сөзләр арқилиқ оқушқа өтүш, «ичидә оқуш»;

5) Оқулғанниң мәзмуни бойичә қоюлған соалларға жавап бериши; оқулған мәтин мәзмунининиң мавзуси билән бағлинишлиқлиғи, һәрхил жанрларниң алаһидиликлирини ениқлиши; қоюлған соалларға тоғра жавап беришни билиш; бәдиий мәтин билән бәдиий әмәс мәтинләрни интонацияни дурус қоюп оқуш (чекит, соал, үндәш) вә уларниң мәзмунини сөзләп бериши, терип оқуш, рольларға бөлүп оқуш, толуқсиз мәтинләрни оқуш, оқулғанға баһа бериш (яқиду/яқмайду). Оқуш тапшуруқлирини орунлашқа һажәтлик әхбаратни издәш (муәллимниң рәһбәрлигидә). Мәтин, рәсим, схема көрүнүшидә берилгән әхбаратни чүшиниш.

36. Йезилим (йезиш адәтлирини қелиплаштуруш):

1) Схемиларниң ярдими билән сөзниң тавушлуқ тәркивини модельлаш. Жүмлини модельлаш. Йезиш ишиға тәйярлиқ мәшиқлири (тәнни тоғра тутуш, дурус олтириш, йоруқ, дәптәрни дурус қоюш, қериндашни/қәләмни дурус

тутуш). Бошлуқта молжалаш адитини қелиплаштуруш (йезиш қури, қурарилиқ бошлуқ, қурниң жуқарқи вә төвәнки сизиғи, янту, тик). Рәсим сизиш, үзүк сизиқлар (пунктир), әгир сизиқлар. Һәрип элементлирини йезиш. Һәрип элементлири, баш һәрипләр билән кичик һәрипләрни, жүмлиләрниң боғумлирини уларни графикилиқ нормиларға реайә қилған һалда, бир-бири билән дурус бағлаштуруп, үзмәй йезиш. Ейтилиши билән йезилишида пәриқ йоқ сөзләрдин, пунктуациялик қаидиләргә әмәл қилған һалда, диктант йезиш. Жүмлә тәркивидики сөзләрниң бөләк йезилидиғанлиғи. Жүмлиниң баш һәрипиниң йезилиши, жүмлиниң ахирида чекит қоюлидиғанлиғи. Жүмлә, кичик мәтинләрни (3-4 жүмлә) дурус түзүп йезиш. Аңлаш, әстә сақлаш арқилиқ сөзләрни (3-7 сөз), аддий жүмлиләрни (1-2 жүмлә) ядқа йезиш. Язғанни үлгигә қарап тәкшүрүш; каллиграфиялик тоғра йезиш;

2) Жүмлә ахиридики тиниш бәлгүлири. Уқумларни ажритиш: нәрсә вә сөз нәрсиниң нами екәнлигини. Әтрап муһиттики жисимларниң, һадисиләрниң намлири. Бир нәрсини, көп нәрсини билдүридиған сөзләр. Тавуш. Һәрип. Баш һәрип вә кичик һәрип. Тавушниң түрлири: созуқ вә үзүк тавушларни пәриқләш. Боғум. Тавушлардин боғум түзүш. Боғумлардин сөз түзүш. Сөзни боғумға бөлүш. Тавушлуқ-һәриплик тәһлил. Сөз вә жүмлә. Сөзниң мәнаси (луғәт иши). Сөзләрдин жүмлә түзүш. Жүмлиләрдин кичик һекайә (мәтин) түзүш. Жүмлиниң тиниш бәлгүлири (чекит, үндәш бәлгүси, соал бәлгүси). Сөзниң мәлум бир мәна (нәрсиләрниң намини, рәңгини, тамини, һәжимини, санини, иш-һәрикитини) билдүридиған уқумлар, уларни орунлуқ қоллинишқа үгитиш. Тоғра йезиш қанунлири билән тонушуш вә уларни тәҗрибидә қоллиниш:

баш һәрип билән йезилидиған сөзләрни (адәмләрниң исми, йәр-су намлири, өй һайванлириниң атлири) ениқлаш, тоғра йезиш;

нәрсиләрниң нами билән санини, сүпитини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрни ениқлаш;

көплүк қошумчисини өзләштүрүш вә дурус қоллиниш;

шәхс алмашлирини еғизчә нутуқта тоғра қоллиниш;

Һис-туйғусини баянлашта иш-һәрикәтни билдүридиған сөзләрни (пеил заманлирини) дурус қоллиниш;

шәхс қошумчилирини еғизчә нутуқта пайдилиниш;

жүмлиниң тиниш бәлгүлирини (чекит, пәш, соал бәлгүлири вә үндәш бәлгүси) дурус қоллинип йезиш;

муәллимниң ярдими билән сөзләрни қурдин-қурға көчириш.

37. Пән мәзмуни оқуш бөләклири бойичә уюштурулған. Һәр бөләк өз новитидә бөлүмләргә бөлүнгән. Бөлүмләрдә оқуш мәхсәтлири бәлгүләнгән, улар билим яки чүшәнчә, адәт яки билим бойичә күтилидиған нәтижиләр көрүнишидә берилгән. Һәрбир кичик бөлүмниң ичидә изчиллиқ билән орунлаштурулған вә шу арқилиқ муәллимгә өз ишини планлашқа, оқуғучиларниң әмгигини баһалашқа оқутушниң кәлгүси басқучи тоғрилиқ әхбаратлаштурушқа имканийәт беридиған оқуш мәхсәтлири орунлаштурулған:

№	Бап	Бөләк
1	Тиңшилим вә ейтилим	ТЕ1 Тиңшалған әхбаратниң мәзмунини чүшиниш
		ТЕ2 Асасий ойни ениқлаш

		ТЕ3 Тиңшалған материал бойичә соалларға жавап бериш
		ТЕ4 Вақитни молжалаш
		ТЕ5 Һәрхил вәзийәттә нутуқ нормилирини дурус қоллиниш
		ТЕ6 Тиңшиғучиниң диққитини җәлип қилиш
		ТЕ7 Тиңшалған материални баһалаш
		ТЕ8 Берилгән мавзу бойичә өз пикрини ейтиш
		ТЕ9 Сөзләрни, тонушларни орфоэпиялик нормиға муваппиқ тәләппуз қилиш
2	Оқулум	О1 Мәтинни чүшиниш
		О2 Мәтинниң қурулмилиқ (структурилиқ) бөләклирини айритиш, мавзуси билән асасий ойни ениқлаш
		О3 Оқулған мәтиндики сөзләрниң лексикилиқ вә синтаксислиқ мәнасини чүшиниш
		О4 Соалларни қоюшни билиш вә баһалаш
		О5 Мәтинниң типи вә стилини тонуп, билиш
		О6 Оқуш стратегияси билән түрлирини қоллиниш
		О7 Һәрхил мәнбәләрдин һаҗәтлик ахбарат елиш
		О8 Мәтинләрни селиштурма, көрүнүштә таһлил қилиш
		О9 Алфавит билән тонушуш
3	Йезилим	Й3 Режә (план) түзүш
		Й4 Өз алдиға мәтин түзүш
		Й5 Оқуған / тиңшиған, аудиовизуаллиқ материалларниң мәзмунини йезиш
		Й6 Мәтинни һәрхил шәкилдә сунуш
		Й7 Графикилиқ адәтләрни келиштүрүш
		Й8 Һәрхил жанрда иҗадий мәнә бериш
		Й9 Мәтинни түзитиш вә таһрирләш
		Й10 Орфографиялик (имла) нормиларға риайә қилиш
		Й11 Грамматикилиқ нормиларға риайә қилиш
		Й12 Тиниш бәлгүлири (пунктуациялик) нормиларға риайә қилиш

38. Программида «Оқуш мәхсәтлири» кодлуқ бәлгү билән бәлгүләнди. Кодлуқ бәлгүдә биринчи һәриплик бәлгү бөләк наминиң қисқартилған түри, иккинчи бәлгү – бөлүмниң рәт сани, үчинчи бәлгү бөлүмниң санини, төртинчи сан оқуш мәхситиниң рәт номерини көрситиду. Мәсилән, ТЕ 1.2.1 кодида «ТЕ» 1) «Тиңшилим вә ейтилим» бөлиги, «1» – бөлүм, «2» – синип, «1» – оқуш мәхситиниң рәт сани.

39. Әслатмә:

1) «Йезилим» бөлиги бойичә,

2) Й1 «Мәтинниң түригә мувапиқ өз мәтинини түзүп йезиш»;

3) Й2 «Һәрхил стильни пайдилиниш йезиш» бөлүмлириниң оқуш мәхсәтлири 2-4- синипларда «Уйғур тили» пәнидә қараштурулиду.

40. Оқуш мәхсәтлириниң системиси:

1) I бөләк «Тиңшилим вә ейтилим»:

Бөлүм	Оқуш мәхсәтлири
ТЕ1 Тиңшалған ахбаратниң мәзмунини чүшиниш	ТЕ1.1 Сөз, җүмлә вә аддий һәм қисқа мәтинниң мәнасини чүшиниду ТЕ 1.2 Тиңшаш вә сөзләш арқилиқ сөз билән җүмлини айриду
ТЕ2 Асасий ойни	ТЕ2.1 Тиңшиған ахбаратниң асасий мәсилилирини муәййәнләш

сиңлаш	ярдими билән сиңлайду
ТЕ3 Тиңшалған материалға соаллар бериш	ТЕ3.1 Муәллимниң ярдими билән оқуғанни қисқичә баянлайду
ТЕ4 Оқуғанни мөлчәрләш	ТЕ 4.1 Мәтинниң мәзмунини мавзуси яки мәтин бойичә, берилгән рәсим бойичә мөлчәрләйду
ТЕ5 Иҗтимаий муһитта нутуқ нормилириға әмәл қилиш	ТЕ5.1 Мунасивәт қилиш үчүн сөз байлиқини толуқтуриду. Һәрхил нутуқий вәзийәтләрдә этикет сөзлирини пайдилинишни билиду ТЕ.5.2 Өзгиниң пикрини тиңшап, диалогқа қатнишиду
ТЕ6 Тиңшиғучиниң диққитини өзигә җәлип қилиш	ТЕ6.1 Йәткүзмәкчи болған пикриниң маһийитини йәткүзүш һәм тиңшиғучиниң диққитини өзигә җәлип қилиш мәхситидә нутуқта вербал вә вербал әмәс қураллирини (мимика, ишарәт) қоллиниду
ТЕ7 Тиңшиған материални баһалайду	ТЕ7.1 Муәллимниң ярдими билән аудио/видео материалларни тиңшап, вақиә/ахбаратниң қандақ берилиши һәққидә өз пикрини билдүриду ТЕ.7.2 Қәһриманларниң иш-һәрикитигә баһа берип өз көз қаришини ейтиду (яқиду/яқмайду)
ТЕ8 Берилгән мавзу бойичә өз пикрини ейтиш	ТЕ8.1 Берилгән мавзу бойичә өз пикрини баянлаш, гәвдиләш түридә ейтиду
ТЕ9 Тавуш, боғум, сөз билән жүмлә һәққидә чүшәнчә келиштүриду	ТЕ9.1 Сөздики тавуш түрлирини (созуқ, үзүк, қаттиқ, йиңнә тавушлар) пәриқләйду вә схема қурулушида бәлгүләйду ТЕ9.2 Сөзниң боғумлардин туридиғанлиғини чүшиниш, сөздики боғум санини ениқлайду ТЕ9.3 Жүмлә сөзләрдин туридиғанлиғини чүшиниду

2) 2 бөләк «Оқулум» (уйғур елипбәси билән тонушуш, оқуш адәтлирини келиплаштуруш):

Бөлүм	Оқуш мәхсәтлири
О1 Әхбаратни чүшиниду	О1.1 Оқуғинини чүшиниш, һекайидики қәһриманларни атайду
О2 Мәтинниң структурилиқ қисимлири билән асасий ойини ениқлайду	О2.1 Муәллимниң ярдими билән оқуған әсәрниң мавзуси, һекайиниң беши, оттуриси вә ахирини ениқлайду
О3 Мәтиндики сөзләрниң лексикилиқ вә синтаксислиқ алаһидилигини чүшиниду	О3.1 Қариму-қарши (зит), мәнадаш, аһаңдаш сөзләрни пәриқләйду
О4 Соалларни қоюшни билиду вә баһалайду	О4.1 Аддий мәтин яки рәсим бойичә соалларни қоюшни билиду вә оқулини бойичә қоюлған соалға жавап бериду
О5 Мәтинниң түрлири билән стиль алаһидиликлирини ениқлайду	О5.1 Һәрхил мәнбәләргә аит әдәбий бәлгүлирини ениқлайду (шеир, һекайә, гезит вә журналлар мақалиси вә б.)
О6 Оқуш түрлири билән стратегиялирини	О6.1 Оқулумниң асасий әмәллирини егиләйду (боғум билән оқуш, аз учришидиған сөзләрни туташ оқуйду)

пайдилиниду	
О7һәрхил мәнбәләрдин керәклик ахбаратни тепиду	О7.1 Алфавит рети билән түзүлгән мәнбәләрдин (луғәтләр, енциклопедияләр, тәсвирий китаплар) ахбаратни тепиду
О8 Мәтинни селиштурған һалда тәһлил қилиду	О8.1 Бәдиий вә бәдиий әмәс мәтинләрни селиштуруп, муәллимниң ярдими билән уларни пәриқләйду
О9 Елипбә билән тонушиду	О9.1 Һәрипниң тамғисини тонуйду вә уни тавуш билән мунасивәтләштүриду О9.2 Тавушниң сөздики хизмитини чүшиниду (созуқ тавуш, үзүк тавуш, ь,ъ бәлгүлириниң роли, е, ё, ю, я функциялири)

3) 3 бөләк «Йезилиқ» (Йезиш адәтлирини келиплаштуруш)

Бөлүм	Оқуш мәхсәтлири
Й3 Режә түзүш	Й3.1 Муәллимниң ярдими билән аддий мәтинниң режисини түзүп, мавзу қойиду
Й4 Өз алдиға мәтин түзүш	Й4.1 Мавзуға бағлиқ сөзләрни пайдилинип, аддий жүмлә/мәтин түзиду һәм язиду
Й5 Оқуған /тиңшалған, аудиовизуаллиқ материалларниң мәзмунини йезиш	Й5.1 Муәллимниң ярдими билән аудиовизуаллиқ материаллардики ахбаратни рәсим, схема, бәлгүләр арқилиқ йәткүзиду
Й6 Мәтинни һәрхил шәкилдә сунуш	Й6.1 Схема, рәсим, бәлгүләр билән толуктуруп үлгә бойичә аддий жүмлә/мәтин түзиду һәм язиду/ тәрийду
Й7 Графикилиқ адәтләрни келиплаштуруш	Й7.1 Сөз/жүмлә схемисини түзиду, схемиға бағлиқ сөзни тапиду. Берилгән схема бойичә жүмлә түзиду Й7. 2 Һәрип элементлирини, баш һәрипләр билән кичик һәрипләрни вә уларниң бир -бири билән бағлинишини каллиграфиялиқ тәләпкә риайә қилған һалда язиду
Й8 Һәрхил жанрда иҗадий мәтн бериш	Й8.1 Муәллимниң ярдими билән һәрхил жанр бойичә (хәт, тәбрикнамә, хәвәр) аддий мәтин түзүп язиду
Й9 Мәтинни түзитиш вә таһрирләш	Й9.1 Сөз, жүмлиләрни үлгигә қарап яки муәллимниң ярдими билән тәкшүрәйду вә таһрирләйду
Й10 Орфографиялиқ (имла) нормиларға риайә қилиш	Й10.1 Һәрип билән тавушни пәриқләйду, тавушларниң ейтилиш алаһидиликлирини һесапқа алған һалда, сөзләрни дурус язиду/көчириду, муәллимниң ярдими билән сөзләрни қурдин – қурға көчириду. Й10.2 Ейтилиши билән йезилишида пәриқ йоқ сөзләрни әстә сақлаш арқилиқ язиду Й10.3 Баш һәрип билән йезилидиған сөзләрни (адәмләрниң исимлири, йәр-су атлири, өй һайванлириниң атлири), дурус йезишни билиду
Й11 Грамматикилиқ нормиларға риайә қилиш	Й11.1 Нәрсиниң намини, санини, бәлгүсини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрни пәриқләйду Й11.2 Шәхс қошумчилирини, уларниң бирлик вә көплүк түрлирини пайдилиниду (аталғусиз)
Й12 Тиниш бәлгүлири (пунктуациялиқ) нормилириға риайә қилиш	Й12.1 Жүмлини баш һәрип билән язиду, жүмлә ахирида тиниш бәлгүлирини (чекит, соал, үндәш бәлгүси) қойиду

4.1. Узақ вақитқа мөлчәрләнгән режә:

Нутуқ түрлири	КҮТҮЛИДИҒАН НӘТИЖИЛӘР				Оқутуш мәхсәтлири
	I чарәк Өзәм һәққидә Мениң мәктивим	II чарәк Мениң аиләм вә достлирим Тәбиәтниң рәңлик китави	III чарәк Саяһәт Урпи - адәт вә фольклор	IV чарәк Сағлам тамақ Сағлам тәндә – сағлам роһ	
	Оқуғучилар қилалайду	Оқуғучилар қилалайду	Оқуғучилар қилалайду	Оқуғучилар қилалайду	
ТИҢШИЛИМ ВӘ ЕЙТИЛИМ	3-5 жүмлидин тәркип тапқан мәтинни чүшиниду. нутуқниң қандақ болидиғанлиғини вә немә үчүн керәклигини чүшәндүрүду	6-8 жүмлидин тәркип тапқан мәтинни тиңшайду, чүшиниду	8-10 жүмлидин тәркип тапқан мәтинни тиңшайду, чүшиниду	10-15 жүмлидин тәркип тапқан мәтинни тиңшайду, чүшиниду	ТЕ1.1 Жүмлидики сөзләрниң түзүлүшини чүшиниду. Нутуқта сөзни, жүмлини айрийалаш
	Сөзләрниң/вә рәсимләрниң/бәлгүсиниң/иш-һәрикитиниң умумий лексикилиқ мәнасини билиду.	Берилгән мавзуға бағлиқ сөзләрниң мәнасини чүшиниду вә чүшәндүриду	Зит вә мәнадаш сөзләрниң мәнасини (атлиғусиз) чүшиниду вә чүшәндүриду	Нәрсиләрниң наминиң, бәлгүсини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрни хусусийәтлиригә бағлиқ пәриқләйду.	ТЕ1.2 Нәрсиләрниң наминиң, бәлгүсини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрниң лексикилиқ мәнасини чүшиниш
	Муәллимниң ярдими билән тил әдәтлирини қолланған һалда өзиниң ғайилири, ой-пикирлири, һиссиятлири билән савақдашлири билән сөһбәтлишиду.	Әпчил сөзләр арқилиқ өзгиләр билән өз идеялири, ойлири вә һиссиятлири билән бөлүшиду.	Лингвистикилиқ вә синтаксислиқ бирикми-ләрни пайдилиниш арқилиқ башқа оқуғучи-лар билән өз идеялири, ойлири вә һиссиятлири билән бөлүшиду	Һәр хил мунасивәт қилиш вәзийәтлиридә өз идеялири, ойлири вә сезимлири билән бөлүшиду	ТЕ3.2 Өзгиниң пикрини тиңшаш вә һөрмәтләш
	Тиңшиған ахбарат бойичә қоюлған	Аддий соалларға жавап тепиш мәхситидә	Муәллимниң ярдими билән тиңшиған	Муәллимниң ярдими билән мәтиндики	ТЕ2.1 Муәллимниң немә һәққидә

	саволларга жавоб бериш	ахборотни тинглайди.	ахборот бўйича хоҳлаган саволларига жавобини излаш ҳам саволларни тузиш мақсадида ахборотни тинглайди	воқеаларнинг пайдо бўлиш сабабларини аниқлаш учун саволларни тузиш мақсадида ахборотни тинглайди	сўйловчининг хабарларини ҳам тингланган ахборот орқали билиш мақсади кўп бўлмаганлиги ва кераклигини аниқлаш (муаллимнинг ёрдами билан)
	Иллюстрация бўйича мазмунни муҳокамалайди.	Муаллимнинг ёрдами билан берилган мавзу асосида мазмунни муҳокамалайди	Берилган иллюстрация/ мавзу бўйича мазмунини аниқлаш	Ҳар хил тасвир манзиларининг мазмунини берилган мавзу ва иллюстрация орқали аниқлайди	ТБ4.1 Мавзу ва иллюстрация орқали ҳикоянинг мазмунини аниқлаш
	Муаллимнинг ёрдами билан таклиф қилинган вазифа асосида жумла тузиш.	Ҳикоя келиб чиқиши учун сюжетли суратлар асосида жумла тузиш	Ҳикоя келиб чиқиши учун икки сюжетли сурат асосида бир нечта жумла тузиш	Сюжетли сурат асосида ҳикоя тузиш.	ТБ4.1 Мавзу ва иллюстрация орқали ҳикоянинг мазмунини аниқлаш
	Муаллимнинг ёрдами билан бирнечта сюжетли суратларга асосланган ҳолда тинглаган ҳаққида савол бериш.	Бир нечта сюжетли суратларга асосланган ҳолда тинглаганини ҳаққида савол бериш	Тинглаган ҳаққида нечта савол бериш	Воқеаликнинг мантиқийлигини сақлаган ҳолда тинглаганини савол бериш.	ТБ 3.1 Воқеаликнинг мантиқийлигини сақлаган ҳолда савол бериш (муаллимнинг ёрдами билан)
	Жумлада нима ҳақида сўз бораётганлигини аниқлайди	Ёйилган қисқача фикрнинг мавзусини аниқлайди	Ёйилган қисқача фикрнинг мавзусини ҳам асосий ғоясини аниқлайди	Фикрнинг мавзусини ҳам асосий ғоясини аниқлайди	ТБ2.1 Мулоқотнинг нима ҳақида айтилаётганлигини ҳам тингланган ахборот

					арқилиқ бизниң немигә көз йәткүзүшимиз керәклигини ениқлаш (муәллимниң ярдими билән)
	Муәллимниң ярдими билән берилгән мавзуға пикир түзиду	Берилгән мавзуға пикир түзиду	Берилгән мавзуға һәрхил интонацияләрни пайдилинип пикир түзүш	Берилгән мавзуға һәр хил интонация, мимика вә ишарәтләрни пайдилинип пикир түзиду	ТЕ8.1 Берилгән мавзуни чүшәндүргән һалда өз пикрини түзүш ТЕ6.1 Ейтиливатқан пикирниң мәнасини йәткүзүш һәм тиңшиғучиниң диққитини өзигә җәлип қилиш мәхситидә нутуқта вербал әмәс қуралларини (мимика, ишарәт) қоллиниш
	Муәллимниң ярдими билән сөздики тавушларни ениқлап, уларниң хусусийәтлирини тәрипләйду (созуқ, үзүк тавушлар)	Муәллимниң ярдими билән сөздики тавушларни ениқлап, уларниң хусусийәтлирини атайду (қелин созуқ тавушлар, инчикә созуқ тавушлар, жараңлиқ вә	Сөздики тавушларни ениқлап, уларнин хусусийәтлирини атайду (қелин созуқ тавушлар, инчикә созуқ тавушлар, жараңлиқ вә жараңсиз үзүк тавушлар)	Сөздики тавушларни ениқлап, уларниң хусусийәтлирини атайду (қелин созуқ тавушлар, инчикә созуқ тавушлар, жараңлиқ вә жараңсиз үзүк тавушлар)	ТЕ9.1 Сөздики тавуш түрлирини (созуқ, үзүк, қелин, инчикә тавушлар) пәриқләйду вә схема түрдә бәлгүләш

		жараңсиз үзүк тавушлар)			
	Муәллимниң ярдими билән сөзни боғумға бөлүп, униң санини ениқлайду	Муәллимниң ярдими билән сөзни боғумға бөлүп, униң санини ениқлайду	Сөзни боғумға бөлүп, униң санини ениқлайду	Сөзни боғумға бөлүп, униң санини ениқлайду	TE9.2 Сөзниң боғумдин туридиғанлиғини чүшинип, сөздики боғум санини ениқлаш
	Муәллимниң ярдими билән тиңшиған әхбаратниң мәзмуниға болған өз мунасивитини ипадиләйду (яқиду/яқмайду, сәвәви)	Тиңшиғини һәққидә пикир қилиду (яқиду/яқмайду, сәвәви)	Муәллимниң ярдими билән өз ой-пикрини ейтиду, асаслайду (келишимән/ келишмәймән, сәвәви)	Өз ой-пикрини ейтиду, асаслайду (келишимән/ келишмәймән, сәвәви)	TE7.1 Тиңшиған әхбаратниң мәзмуниға болған өз мунасивитини ипадиләш (яқиду/яқмайду, сәвәви) TE.7.2 Берилгән мавзу бойичә өз ой-пикрини ейтиш, асаслаш (келишимән/ келишмәймән, сәвәви)
	Өз нутқида нутуқ этикетидики сөзләрни пайдилиниду	Өз нутқида нутуқ этикетидики сөзләрни пайдилиниду	Өз нутқида нутуқ этикетидики сөзләрни пайдилиниду	Өз нутқида нутуқ этикетидики сөзләрни пайдилиниду	TE5.1 Һәрхил нутқий вәзийәтләрдә этикет сөзлирини пайдилиниш.
ОҚУШУМ	Тавуш билән һәрипни пәриқләйду, сөздики һәрип билән тавушниң ролини	Сөздики һәрипниң хизмитини чүшиниду.	Сөздики һәрипниң хизмитини чүшиниду (Ё, Ю,Я қош тавушлириниң вә Ь,Ъ	Сөздики һәрипниң хизмитини чүшиниду (Ё, Ю,Я қош тавушлириниң вә Ь,Ъ	О9.1 Һәрипниң тамғисини тонуш вә уни тавуш билән маслаштуру

	билиду, һәрипниң обризини көз алдиға кәлтүриду.		бәлгүлирини ң хизмити	бәлгүлирини ң хизмити	ш O9.2 Тавушниң сөздики хизмитини чүшиниш (созуқ тавуш, үзүк тавуш, ь,ъ бәлгүлирини ң роли, е, ё, ю, я функциялири)
	Муәллим тәрипидин оқулған әсәрни чүшиниду (мәзмуни бойичә қоюлған соаллар бойичә)	Муәллим тәрипидин оқулған әсәрниң мәзмунини асасий вақиәлик дәрижиси асасида чүшиниду	Оқулған әсәрниң мәзмунини асасий вақиәлик дәрижиси асасида чүшиниду (мавзуни ениқлаш арқилиқ)	Оқулған әсәрниң мәзмунини асасий вақиәлик дәрижиси асасида чүшиниду (асасий ой пикр билән - мавзуни ениқлаш арқилиқ)	Оқулған әсәрниң мәөмунини асасий вақиәлик дәрижиси асасида чүшиниш
	Муәллим тәрипидин оқулған әсәрниң структурилиқ қисимлирини (әсәрниң беши, оттуриси вә ахирини) ениқлайду. (муәллимниң ярдими билән)	Муәллим тәрипидин оқулған әсәрниң структурили қ қисимлирин и (әсәрниң беши, оттуриси вә ахирини) ениқлайду.	Муәллимни ң ярдими билән әсәрниң беши, оттуриси вә ахирини ениқлайду	Оқулған әсәрниң структурили қ қисимлирин и (әсәрниң беши, оттуриси вә ахирини) ениқлайду.	O1.1 Муәллимни ң ярдими билән әсәрниң беши, оттуриси вә ахирини ениқлаш
	Муәллимнң ярдими билән мәнаси йеқин сөзләрни таллайду вә пәриқләйду.	Муәллимнң ярдими билән қариму-қарши мәналиқ сөзләрни таллайду вә пәриқләйду.	Муәллимнң ярдими билән мәнадаш вә қариму-қарши мәналиқ сөзләрни таллайду вә пәриқләйду.	Муәллимнң ярдими билән мәнадаш, зит вә көпмәналик сөзләрни таллайду вә пәриқләйду.	O1.Мәнадаш , зит вә көпмәналик сөзләрни таллаш вә пәриқләш (Муәллимнң ярдими билән)
	Иллюстрация бойичә	Иллюстраци я вә қисқа	Иллюстраци я вә қисқа	Иллюстраци я вә әсәрниң	O4.1 Аддий мәтин яки

	соалларни түзиду вә уларға жавап бериду.	һәжимлик әсәрини мәтини бойичә соалларни түзиду вә муәллимниң ярдими билән уларға жавап бериду.	һәжимлик әсәрини мәтини бойичә соалларни түзиду вә уларға жавап бериду.	мәтини бойичә соалларни түзиду вә уларға жавап бериду	сүрәт бойичә соалларни қоюшни билиду вә оқуған бойичә қойулған соалға жавап бериш.
	Муәллимниң ярдими билән жанр алаһидиликлирини билиш арқилиқ чөчәк, һекайә, шеирни пәриқләйду.	Жанр алаһидиликлирини билиш арқилиқ чөчәк, һекайә, шеирни пәриқләйду.	Тәсвирләш вә баянлаш мәтинлириниң алаһидиликлирини билиш арқлиқи пәриқләйду	Бәдиий вә бәдиий әмәс мәтинләрниң алаһидиликлири арқилиқ уларниң түрини ениқлайду	О5.1 Тәсвирләш вә баянлаш мәтинлириниң алаһидиликлирини билиш арқилиқ пәриқләш О5.2 Жанр алаһидиликлирини билиш арқилиқ чөчәк, һекайә, шеирни пәриқләш О5.3 Бәдиий вә бәдиий әмәс мәтинләрниң алаһидиликлири арқилиқ уларниң түрини ениқлаш

ЙЕЗИЛИМ	Йезиш гигиенасининг қоидаларига риоя қилиш	Йезиш гигиенасининг қоидаларига риоя қилиш	Йезиш гигиенасининг қоидаларига риоя қилиш	Йезиш гигиенасининг қоидаларига риоя қилиш	Й7. 2 Ҳарф элементларини, бош ҳарфлар билан кичик ҳарфларни ва уларнинг бир -бири билан боғланишини каллиграфик ва гигиеник талабга риоя қилган ҳолда йезиш
	Ҳосил хат бетидаги йезиш қурларини мўлжалаш, қурлар оралиғини фарқлайди	Ҳосил хат бетидаги йезиш қурларини мўлжалаш, қурлар оралиғини фарқлайди	Ҳосил хат бетидаги йезиш қурларини мўлжалаш, қурлар оралиғини фарқлайди	Ҳосил хат бетидаги йезиш қурларини мўлжалаш, қурлар оралиғини фарқлайди	Й7. 2 Ҳарф элементларини, бош ҳарфлар билан кичик ҳарфларни ва уларнинг бир бири билан боғланишини каллиграфик ва гигиеник талабга риоя қилган ҳолда йезиш

	Қолни йезишқа тәйярлаш мәхситидә аддий мәшиқләрни орунлайду	Һәрипләни тоғра язиду, дурус қошиду, сөздики боғумларни дурус қошиду.	Қолни үзмәй йезишқа адәтлиниду һәм курдики һәрип вә сөзни дурус язиду	Гигиенилик тәләпкә мувапиқ һөсни хәтни егиләйду	Й7. 2 Һәрип элементлирини, баш һәрипләр билән кичик һәрипләрни вә уларниң бир -бири билән бағлинишини каллиграфиялик вә гигиенилик тәләпкә риайә қилған һалда йезиш
	Сөздики тавушларниң тәркивини, боғум, сөз, жүмлини схема арқилиқ көрситиду.	Сөздики тавушларниң тәркивини, боғум, сөз, жүмлини схема арқилиқ көрситиду.	Алдин –ала тәһлилдин кейин сөз вә жүмлиләрни язиду.	Хата йезилған жүмлиләр билән 4-6 жүмлидин тәркип тапқан қисқа мәтинни түзитиш.	Й7.1 Сөз, жүмлә схемисини ясаш, схемиға бағлиқ сөзни тепиш, берилгән схема бойичә жүмлә түзүш Й9.1 Сөз, жүмлиләрни үлгигә қарап яки муәллимниң ярдими билән тәкшүрүш вә тәһрирләш

	Жүмлиниң ахирида тиниш бәлгүләрни қойиду	Хатасиз көчирип язиду, язғинини тәкшүрәйду	Хатасиз көчирип язиду, язғинини тәкшүрәйду	Аддий сөз вә қисқа жүмлиләрни көчирип язиду һәм тәкшүрәйду	Й9.1 Сөз, жүмлиләрни үлгигә қарап яки муәллимниң ярдими билән тәкшүрүш вә тәһрирләш. Й12.1 Жүмлә ахирида тиниш бәлгүлирини (чекит, соал бәлгүси, үндәш бәлгүси) қоюш
	Адәм вә нәрсиләрниң намини язғанда вә жүмлә бешида баш һәрипни язиду	Адәм вә нәрсиләрниң намини баш һәрип билән язиду вә уни тәкшүрәйду	Адәм вә нәрсиләрниң намини баш һәрип билән язиду вә уни тәкшүрәйду	Адәм вә нәрсиләрниң намини язғанда вә жүмлә бешида баш һәрипни язиду һәм тәкшүрәйду	Й10.3 Адәмләрниң исимлирини вә жүмлиниң бешида баш һәрипни пайдилиниш Й9.1 Сөз, жүмлиләрни үлгигә қарап яки муәллимниң ярдими билән тәкшүрүш вә тәһрирләш.
	Һәрипләрни аңлаш арқилиқ язиду.	Аддий сөзләрни аңлаш арқилиқ язиду.	Сөз вә жүмлиләрни тәйярлиқ қилип, аңлаш арқилиқ язиду.	Сөз вә жүмлиләрни аңлаш арқилиқ язиду.	Й7.1 Жүмлиләрни аңлаш арқилиқ қуруш.

	Һәрипләрни язма вә басма түрлириниң элементлирини язиду, уларни дурус қошиду.	Муәллимниң ярдими билән өтүлгән һәрипләрни тавушлуқ таһлил қилғандин кейин боғум вә сөзләрни көчириду. уларни жүмлә таркивидә кәлтүриду.	Аддий жүмлиләрни түзиду, уларни көчириду.	Муәллимниң ярдими билән берилгән мавзу бойичә жүмлиләрниң һәр хил түрлирини түзиду	Й4.1 Мавзуға бағлиқ сөзләрни пайдилинип, аддий жүмлә/мәтин түзүш һәм йезиш
		Һәрип билән тавушни пәриқләйду, тавушларниң ейтилиш алаһидиликлирини һесапқа елип, сөзләрни дурус язиду/көчириду	Муәллимниң ярдими билән сөзләрни қурдин-қурға дурус көчириду	Сөзләрни қурдин-қурға дурус көчириду, жүмлиләрни аңлаш арқилиқ язиду	Й10.1 Һәрип билән тавушни пәриқләйду, тавушларниң ейтилиш алаһидиликлирини әскә елип, сөзләрни дурус йезиш/көчириш, муәллимниң ярдими билән сөзләрни қурдин-қурға көчириш Й7. 3 Жүмлиләрни аңлаш арқилиқ яздуруш.

			Берилгән мавзу бойичә нәрсиниң намини, санини, бәлгүсини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрни пайдилиниш арқилиқ язиду	Берилгән мавзу бойичә нәрсиниң намини, санини, бәлгүсини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрни пайдилиниш арқилиқ язиду	Й11.1 Нәрсиниң етини, санини, бәлгүсини, иш-һәрикитини билдүридиған сөзләрни пәриқләш
	Муәллмниң ярдими билән рәсим, символ, схема арқилиқ аддий мәтинниң мәзмунини ейтиду	Муәллмниң ярдими билән рәсим, символ, схема арқилиқ аддий мәтинниң мәзмунини ейтиду, режә түзиду, мавзу қойиду.	Берилгән мавзу бойичә бирнәччә жүмлидин тәркип тапқан сюжетлиқ сүрәтләр асасида мәтинниң аддий түрини түзиду.	Берилгән мавзу бойичә бир нәччә жүмлидин тәркип тапқан өзиниң шәхсий тәжрибиси асасида мәтинниң аддий түрини түзиду (Берилгән сөзләрни пайдилиниш арқилиқ)	Й3.1 Муәллимниң ярдими билән аддий мәтинниң режисини қуруп, мавзу қоюш Й4.1 Мавзуға бағлиқ сөзләрни пайдилинип, аддий жүмлә/мәтин түзүш һәм йезиш Й5.1 Муәллимниң ярдими билән аудиовизуаллиқ материаллардики әхбаратни рәсим, схема, бәлгүләр арқилиқ йәткүзүш

	Муәллимниң ярдими билән рәсим жасаш арқилиқ хәт, тәбрикнамә язиду	Рәсим жасаш арқилиқ тәбрикнамини толтуриду, өгәнгән һәриплэрни пайдилиниду	Қисқичә хәт, тәбрикнамә язиду	Хәт, хәвәр вә тәбрикнамә язиду.	Й8.1 Муәллимниң ярдими билән һәрхил жанр бойичә (хәт, тәбрикнамә, хәвәр) аддий мәтни түзүп йезиш. Й6.1 Схема, рәсим, бөлгүләр билән толуқтуруп үлгә бойичә аддий жүмлә/мәтин түзүш һәм йезиш/териш
	Дурус көчүрүп язған һәриплирини назарәт қилиду, тәкшүрәйду, баһалайду	Язған боғум, сөз вә қисқа жүмлиләрни назарәт қилиду, тәкшүрәйду, баһалайду	Язған боғум, сөз вә қисқа жүмлиләрни назарәт қилиду, тәкшүрәйду, таһрирләйду, баһалайду	Язған боғум, сөз вә қисқа жүмлә, мәтинләрни назарәт қилиду, тәкшүрәйду, таһрирләйду, баһалайду	Й9.1 Сөз, жүмлиләрни үлгигә қарап яки муәллимниң ярдими билән тәкшүрүш вә таһрирләш.